

**УЖИТКОВА ГРАФІКА ЮРІЯ КУЧАБСЬКОГО
У ФОНДАХ ЛЬВІВСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ
БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ імені В. СТЕФАНИКА**

Софія Корнійчук

*молодша наукова співробітниця відділу наукових досліджень творів
образотворчого та музичного мистецтва Інституту досліджень
бібліотечних мистецьких ресурсів ЛННБ України ім. В. Стефаніка*

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-5589-161X>

DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2024-16\(32\)-20](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2024-16(32)-20)

Юрій Кучабський – український художник, педагог, науковець, чие ім'я сьогодні є маловивченим. Актуальність зумовлена відсутністю наукових досліджень про нього. Метою дослідження є огляд творів Ю. Кучабського, що зберігаються у фонді Інституту досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів ЛННБ України ім. В. Стефаніка, систематизація і мистецтвознавчий аналіз проєктів оформлення. Впровадження до наукового обігу маловідомої збірки творів сприятиме заповненню білих плям в історії українського мистецтва другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Подано коротку біографію митця. Основну увагу приділено оформленню обкладинок книжок і товарним знакам. Доведено, що Юрій Кучабський як професіонал своєї праці зайняв чільне місце в історії мистецького оформлення книжкової та ужиткової графіки.

Ключові слова: *Юрій Кучабський, книжкова графіка, ужиткова графіка, товарний знак, шрифт.*

Постановка проблеми. Велику частину фонду Інституту дослідження бібліотечних мистецьких ресурсів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаніка становить графіка ХХ ст., зокрема ужиткова. Колишній багаторічний завідувач відділу мистецтва Бібліотеки Степан Костюк наголошував на необхідності напрацювань у напрямі розкриття фонду, адже той «є вагомим джерелом у багатоаспектному дослідженні історії та культури Європи в цілому і України зокрема, у розкритті інтеграційних процесів у мистецтві різних країн світу, формуванні національних шкіл з яскравим самобутнім характером. Ставши основою багатьох

наукових праць істориків та мистецтвознавців, вони залишаються маловідомими і очікують свого розкриття» [3, с. 61]. На окрему увагу у фонді Інституту дослідження бібліотечних мистецьких ресурсів заслуговують твори Юрія Кучабського, які є невід’ємною частиною українського образотворчого мистецтва ХХ ст. Маловідомі широкому загалу, вони вимагають глибшого вивчення і популяризації в науковому світі.

Мета статті – розкрити особливості ужиткової графіки Юрія Кучабського, що зберігається в фонді Інституту дослідження бібліотечних мистецьких ресурсів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. Для її досягнення визначені такі **завдання**: систематизувати і проаналізувати творчий доробок митця на базі фонду Інституту. Розв’язання означених завдань передбачає використання **таких методів**: першочергово, наукового методу класифікації творів згідно з обраними ознаками. Типологічний метод, який базується на класифікації пам’яток, дасть змогу виявити групи творів, однакових за призначенням і подібних за образно-художнім вирішенням. Після систематизації досліджуваного матеріалу застосовуватиметься описовий метод для максимального повного розкриття самотніх рис досліджуваного **об’єкту** – графіки українських митців ХХ ст. на прикладі творчості Ю. Кучабського.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Юрій (Георгій) Кучабський – маловідомий художник України ХХ ст. у галузі ужиткової графіки. Єдиним доступним джерелом про його життєвий і творчий шлях є каталог книжкової графіки «Юрій Кучабський» 2010 року видання [4]. Це ще раз підтверджує актуальність теми нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Юрій Кучабський народився 26 травня 1935 року у Львові. Кучабські походять зі стародавнього шляхетного священницького роду, перші згадки про який припадають на XIV ст. [4, с. 1]. Митець дослідив родовід до четвертого коліна. Завдяки йому сьогодні відомо про багатьох представників національно свідомої інтелігенції, тісно пов’язаних із родиною Кучабських.

Батько Юрія Кучабського – Володимир був священником, мати Софія – вчителювала. Дитинство майбутнього митця було складне

та мінливе. Родина часто змінювала місце проживання. Спершу це було пов'язано з духовною службою батька, а пізніше – через політичну ситуацію у країні. З початком війни (1939) сім'я виїхала до Кракова, втікаючи від репресій, яких зазнавало духовенство від радянської влади. В еміграції Володимир Кучабський займався поліграфією, що ймовірно вплинуло на вибір професії сина. 1941 р. вони повернулися до Львова, проте виявилось, що рішення було передчасне. 1944 р. через часті бомбардування міста та зважаючи на вагітність Софії сім'я виїздить до Виспи (нині Івано-Франківська обл.). Юрій Кучабський з дитинства проявляв здібності до малюнка [5]. Упродовж 1944–1945 років батьки декілька місяців брали для сина приватні уроки в Олени Кульчицької [2]. Вищу освіту Ю. Кучабський здобув в Українському поліграфічному інституті ім. І. Федорова, навчався на редакційно-видавничому факультеті за спеціальністю «художник-оформитель друкованої продукції»¹ спеціалізація «шрифти і композиція» [4].

Після закінчення навчання, у серпні 1957 р. Ю. Кучабського скерували на посаду художньо-технічного редактора у Сталінське обласне книжково-журнальне видавництво. Через декілька місяців – у грудні 1957 р. його призвали на військову службу до Закавказького військового округу. Після закінчення служби повернувся до Львова. Від лютого 1960 р. працював старшим лаборантом в Українському поліграфічному інституті ім. І. Федорова. Наступним місцем роботи Юрія Кучабського став проектно-конструкторський технологічний інститут. Там митець працював від лютого 1961 року на посаді інженера-художника, з грудня 1964 – на посаді художника-конструктора [9]. Від вересня 1966 р. Юрій Кучабський розпочав педагогічну кар'єру як викладач Львівського училища прикладного мистецтва ім. І. Труша (нині Львівський фаховий коледж декоративного і ужиткового мистецтва імені Івана Труша). Довгий час завідував відділом художнього оформлення. В архіві училища зберігаються накази, що засвідчують активну участь у житті закладу: член комісії, їздив у відрядження, постійно підвищував кваліфікацію, а його учні демонстрували високий рівень успішності [7]. Протягом педагогічної діяльності художник

¹ Художник-«оформитель» – з каталогу «Юрій Кучабський: книжкова графіка».

паралельно продовжував працювати й у царині художнього оформлення, співпрацював із видавництвами Львова, Києва, Дніпропетровська, Донецька [4, с. 1].

Після виходу на пенсію Юрій Кучабський знайшов себе у сфері історичної журналістики, досліджував національно-визвольний рух. Він є автором книг: «Василь Кучабський: сторінки життя» (Пустомити, 1996), «Петро Франко» (Львів, 1999), «Ісповідник віри отець Анатолій Казановський» (Івано-Франківськ, 2010), «Служити Богові, любити Україну: отець Стефан Головацький (старший), 1828–1876 та його родина у громадсько-політичному житті Галичини» (Львів, 2011), «Отець Володимир Кучабський: священик, катехит, науковець, письменник» (Львів, 2011) та друге доповнене видання (Львів, 2015), «Василь Кучабський: довге повернення до рідної домівки» (Львів, 2013), «Отець Володимир Кучабський: науково-літературна спадщина» (Львів, 2017), статей і упорядником фундаментального семитомного видання Товариства політв'язнів «У боротьбі за волю України» (Львів, 2002–2013).

Помер Юрій Кучабський у віці 82 років – 17 липня 2017 року у Львові в лікарні на вулиці Топольній [2].

Сьогодні вагомим джерелом про спадщину Ю. Кучабського є збірка творів, яку він передав до фонду Інституту дослідження бібліотечних мистецьких ресурсів ЛННБ України ім. В. Стефаніка. Умовно ділимо її на дві частини. Перша – «Шрифтові обкладинки: друк» налічує 85 одиниць зберігання. У ній переважно приклади оформлення обкладинок, менше – титулів та форзаців для широкого кола видань (художня і технічна література, підручники тощо). Хронологічні межі зібраних оформлень – 1960–2000 роки.

Друга частина збірки – «Пакування та ужиткова графіка» включає товарні знаки, емблеми, етикетки, запрошення, рекламні листівки, проспекти та інші одиниці ужиткової графіки, розроблені Юрієм Кучабським, усього 183 одиниці зберігання. Додатково у цьому блоці бачимо дві вирізки зі статей про роботу проєктно-конструкторського технологічного інституту легкої промисловості, де працював художник. Хронологічні межі цієї частини не вдалося встановити, адже потрібно звертатися до підприємств-замовників, які на сьогодні вже не існують [1, с. 2].

Мистецьку збірку творів Ю. Кучабського опрацювали співробітники Інституту 2023 року і присвоїли кожній пам'ятці інвентарний номер (від 120355 до 120622).

Ю. Кучабський виконував замовлення від видавництв Львова, Києва, Дніпропетровська, Донецька: Сталінське обласне видавництво (1957–1958), видавництво Львівського поліграфічного інституту ім. І. Федорова (УП) (1960), Львівське книжково-журнальне видавництво (ЛКЖВ) (1964–1965), «Каменярь» (1964–1989), видавництво Львівського Університету (ВЛУ) (1966–1973), «Мистецтво» (1966), Львівське обласне управління по пресі (ЛОУП) (1969–1987), «Вища школа» (1973–1984), видання Львівського обласного товариства філателістів (1980–1989), «Світ» (1990), видання Львівського відділення «Меморіал» (1991), видання Наукового товариства імені Шевченка (НТШ) (1993–1995). Відомо, що Ю. Кучабський оформляв обкладинки для видавництва «Фенікс» (1996), видання Львівської комерційної академії, Львівського обласного товариства політичних в'язнів і репресованих, Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (1997), «Коопспілки» (1998). Потрібно зазначити, що до фонду Бібліотеки потрапили далеко не всі обкладинки, що залишає простір для наступних досліджень. Митець співпрацював із художніми редакторами І. Плєскалом, В. Савою, Б. Пікулицьким; оформляв різноманітні типи видань: художня література, книжково-журнальні видання, підручники, довідники, путівники, словники, мистецькі каталоги, історичні видання тощо.

Проаналізувавши творчий доробок Юрія Кучабського, що зберігається у фонді ЛННБ України ім. Стефаніка, можемо виокремити його характерні риси та особливості. Графік працював над художнім оформленням обкладинок для різних видів видань. У 1961–1964 роках це були переважно видання художньої літератури – Шевченко Т. «Лірика» (рік не встановлено), Курашкевич К. «Весняні грози» (Львів: ЛКЖВ, 1961 р.), Волощак А. «Семафори відкрито» (Львів: ЛКЖВ, 1962 р.), окремі видання, присвячені Т. Шевченку, зокрема «Слово про Шевченка» (Львів: ВЛУ, 1961 р.), Міщенко Л. І. «Шевченківський вечір у школі» (Львів: ВЛУ, 1961 р.), «В сім'ї вольній, новій» (Львів: Каменярь, 1964 р.) та інші. Ця група не має одного характерного рішення оформлення. Для видань

Т. Шевченка (його літературні твори, праці про нього) автор використовує геометричні або рослинні орнаменти. Інший підхід до оформлення художньої літератури – виключно шрифтовою композицією. Рідше митець використовує сюжетне зображення на обкладинці творів (Курашкевич К. «Весняні грози»).

Великий пласт проєктів оформлення складають притаманні тому часові науково-технічні видання (довідники, підручники тощо). Хронологічні межі досить широкі: 1960–1984 роки (не всі проєкти датовані). Найвиразнішими оформленнями цього типу, на нашу думку, є: «Провідники технічного прогресу» (Львів: ЛКЖВ, 1960 р.), Ковальський П., Шнейдер А. «Фотоелектронний ефект в напівпровідниках» (Львів: Вища школа, 1977 р.), Петровський Б., Костів З. «Пласмаса заміняє метал» (Львів: Каменяр, 1985 р.), Гайдучок В., Голько Я. «Мала механізація в колгоспних ремонтних майстернях» (Львів: Каменяр, 1986 р.) та інші. У цих виданнях оформлювач надає перевагу правильним геометричним фігурам, використанню предметності, бачимо схильність до горизонталей чи вертикалей у формуванні композиції, впорядкованість форм, чіткість задуму.

Найдовше (1960–1989) Ю. Кучабський працював із виданнями на сільськогосподарську тематику: Алексеєва О. С., Михайлець В. І. «Сійте гречку і просо» (Львів: ЛКЖВ, 1960 р.), Архипов Б. «Кормова капуста в післяжнивних посівах» (Львів: ЛКЖВ, 1961 р.), Спільник Б. «Зразкове кормове господарство» (Львів: ЛКЖВ, 1961 р.), «Станем в рівень з героями» (Львів: ЛКЖВ, 1961 р.), Ілько В. «Закарпатське село на початку ХХ ст. (1900–1919 рр.)» (Львів: ВЛУ, 1973 р.), Столярчук П. З., Боярський Л. Г. «Заготівля і нормована годівля сільськогосподарських тварин» (Львів: Каменяр, 1989 р.). Для усіх них характерна виразна предметна мова, використання стилізовано спрощених зображень продуктів харчування, рослин чи тварин із поєднанням двох-трьох плашкових кольорів. Здебільшого це – прості основні кольори (жовтий, зелений, червоний), додатковий колір для світлотіньових рішень та один чи декілька фонових (часто одним із них є чорний). Художник застосовує виразний контур та накладання цих кольорів. Він виконує макети обкладинок за методом накладання кольорів через кальки, що своєю графічною мовою нагадує техніку ліногравюри. Доповнюють композиції текстові блоки (назва видання, автор за наявності)

з використанням шрифтів (переважно класичних, на основі антик-ви, з типовим контрастом штрихів накреслення, без засічок).

Серед іншого хочемо виділити оформлення книг у сфері мистецтва (1964–1985 рр.), зокрема «Нумізматичний словник» (Львів: Вища школа, 1979 р.), каталог творів «Іван Труша» (Львів: ВЛУ, 1973 р.), «Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні» (Львів: Вища школа, 1975 р.), «Львівське училище прикладного мистецтва ім. І. Труша» (Львів: ЛОУпП, 1977 р.), «Шепетівський історичний музей» (Львів: Каменяр, 1985 р.). Ця група також не має однозначних характерних рис: частина оформлена з основним акцентом на шрифт, іншим притаманне лінійне сюжетне зображення відповідно до видання. Наприклад, для оформлення путівника «Шепетівський історичний музей» Ю. Кучабський розробляє стилізовано-спрощене лінійне зображення музею. Подібний прийом він використовує і для видання «Львівське училище прикладного мистецтва ім. І. Труша» – стилізовані емблеми-символи кафедр училища – «Ткацтво», «Скульптура», «Кераміка» тощо.

У творчому доробку Юрія Кучабського є і серійні видання. До збірки Інституту належать три його путівники Львовом Львівського книжково-журнального видавництва за 1962–1963 роки. Їхнє оформлення відрізняється між собою. Перший – «Львів/Lvov» оформлений декоративною, стилізованою панорамою міста, виконаною яскравими, сміливо (нестандартно) поєднаними кольорами – жовтим, пурпурним, зеленим, блакитним, фіолетовим із чорними контурами. Другий путівник «Львов» – фотографіями з пейзажами міста. Третій – «Львів/Львов/Lviv/Lwiv» оформлений виключно шрифтом із засічками. Інша така серія – видання транспортної сфери – «Львівський автобусний» (Львів: ЛКЖВ, 1963 р.), Томушев М. «Автомобили и тракторы» (Львів: Вища школа, 1975 р.), Чернов І. «Правила і безпека руху транспорту» (Львів: Вища школа, 1976 р., 1980 р., Львів: Світ, 1990 р.) тощо. Для цих проєктів художник використав стилізовані спрощені зображення транспортних засобів, виразну кольорову гаму – здебільшого чорний фон та яскраві кольорові акценти на ньому (білий, жовтий, червоний, зелений, синій – відкриті, чисті кольори).

Найвиразнішим є доробок Юрія Кучабського як шрифтовика. Шрифтові оформлення наскрізною лінією проходять крізь увесь

період роботи митця та усі перелічені вище групи видань. Промовистими прикладами є : «Квітуче народне мистецтво» (Львів: Каменяр, 1964 р.), «Тематичний план 1968 р. видавництва львівського університету» (Львів: ВЛУ, 1967 р.), «Вітаміни в тваринництві» (Львів: Каменяр, 1988 р.). Для такого типу оформлення художник створює композицію, де основою є шрифт, скомбінований за принципами типографіки. Він використовує два підходи – класичний (шрифтова композиція відцентрована, займає невелику площу, оформлена як стандартний заголовок: «Квітуче народне мистецтво», «Іван Франко – літературний критик») та фоновий (формує зі шрифтів (зазвичай із назви видання) фактуру, що заповнює фон: «Суд і судочинство на лівобережній Україні в XVII–XVIII», «Історія Закарпаття в усних народних переказах та історичних піснях»). Рідше він застосовує прийом вільної композиції, в якій букви є її структурними частинами (Р. М. Оленич «Прісціан і антична граматика»). Майстер працює з різними шрифтами – як класичними (на основі антикви), так і декоративними чи рукописними.

Для оформлення довідника «Вітаміни в тваринництві» Ю. Кучабський створив складну композицію, в якій поєднав накреслення букв «СВДАЕ» з плашковими зображеннями, рівними за масою з буквами. Цими елементами заповнений весь простір, композиція хоча й складна, але врівноважена, статична. На звороті автор використав ту ж композицію, трансформувавши об'єкти до лінійно-контурних зображень та шрифтів. Кучабський проявляє себе як професіонал у шрифтах, адже вміло поєднує доступне різноманіття гарнітур, підлаштовує наявні шрифти під конкретне видання, експериментує з розміром і формою.

Після здобуття Україною незалежності у творчості Юрія Кучабського з'явилися тематичні зміни. Мистецька спадщина, яка увійшла до фонду Бібліотеки і розкриває пізній період діяльності художника, охоплює 1990–2000 роки. У збірці є п'ять оформлень національно спрямованих видань: Гордієнко В. І. «Українські Січові Стрільці» (Львів, 1990), Гордієнко В. «Українська Галицька армія» (Львів: видання львівського відділення «Меморіалу», 1991), Шаблій О. «Академік Степан Рудницький – фундатор української географії» (Львів-Мюнхен, 1993), Кучабський Ю. «Василь Кучабський» (Пустомити, 1996), «У боротьбі за волю України» (Львів: видання Львівського обласного товариства політичних в'язнів та

репресованих, 2000). Для них (як і окремих більш ранніх) притаманні характерні риси національної ідентичності, відображені у використанні української символіки (тризуб, руський лев, орнаменти, жовто-блакитні кольори і шрифти, що базуються на основних напрямках накреслення уставу («повільного, урочистого письма, букви строго вертикальні, широкий основний штрих, тонкі з'єднувальні зарубки» [6, с. 31]) та скоропису (складне каліграфічне письмо, що враховує особливості кириличної абетки, використовувалося у військовій та ратушній канцелярії [4]).

Частина збірки мистецьких творів Юрія Кучабського з фонду ІДБМР ЛННБ України ім. В. Стефаніка «Шрифтові обкладинки: друк» засвідчує, що перше оформлення книжкового видання у творчості митця датоване 1960 р., останнє – 2000 р. Художник активно працював протягом усього життя. Кожен із проєктів оформлення книжкового видання свідчить про розуміння вимог часу, видавництва, конструкції книги, її змісту і призначення. Митець проявив уміння працювати із найрізноманітнішими типами видань: художньою і технічною літературою, монографіями, довідково-енциклопедичними виданнями тощо. Найповніше графік проявив себе в часи Незалежної України, коли утверджував авторську манеру. У кожному окремому випадку Ю. Кучабський шукав найвиразніші графічні засоби, які би максимально розкривали зміст. Серед усього доробку книжкової графіки виділяємо найхарактерніші елементи: геометричний і рослинний орнаменти, опрацювання (стилізація) предметів зображення. Проте найбільшу увагу він зосереджував саме на шрифтових оформленнях.

Друга частина збірки мистецьких творів Юрія Кучабського з фонду Бібліотеки – це пакування та ужиткова графіка. Художник працював над оформленням різноманітної друкованої продукції (етикетки, пакування, листівки, реклами, запрошення, товарні знаки, емблеми тощо) для широкого спектру товарів: продукти харчування, одяг, взуття, побутові товари, канцелярія, галантерея, будівельні матеріали тощо. Велика частина збереженої ужиткової графіки – це запрошення на події: художні виставки, конференції, спортивні змагання. Частка представлених у збірці творів належить до періоду роботи автора у Львівському проєктно-конструкторському інституті легкої промисловості. Вона не датована, тому

хронологічні межі цих оформлень потребують окремого дослідження у майбутньому.

Юрій Кучабський, працюючи у відділі художнього оформлення і маркування, що входив до складу Львівського проектно-конструкторського інституту легкої промисловості, розробляв товарні знаки для промислових підприємств Львівщини. Він, наприклад, є автором марок для Львівського фанерного заводу, Львівського хіміко-фармацевтичного заводу, Львівського заводу низьковольтних електроламп, Львівської фармацевтичної фабрики, Малої Академії Наук. У них він застосовував такі види торгових знаків: абрєвіатуру («графічне зображення у вигляді декількох великих літер, які представляють назву компанії» [8]), символ («у цьому випадку основа логотипа – символ або зображення, яке втілює ідентичність бренду чи суть його діяльності» [8]) та комбінований підхід («найпопулярніший вид логотипів, який характеризується поєднанням зображення і типографіки» [8]). Художнику вдалося так скомпонувати букви, що утворений абрис викликає асоціації з продукцією замовників. Наприклад, товарний знак Львівського заводу низьковольтних електроламп своєю формою нагадує електричну лампочку, а знак Львівського хіміко-фармацевтичного заводу асоціюється з хімічною формулою. Він вдало працює з накресленням букв, впевнено деформує їх під свій задум, зберігаючи читабельність та створює необхідне емоційне забарвлення. Ці логотипи є лаконічними, з мінімальною кількістю елементів. Подібно до оформлень науково-технічних видань, митець використовує прості геометричні форми, поєднує їх, роблячи акцент на загальний складний обрис.

Емблема для наукової інституції «Малої Академії Наук» відрізняється за наповненням. Якщо у попередніх товарних знаках символ підприємства було сформовано з букв, то тут автор запроваджує графічний образ (атом на тлі розгорнутої книги), а текст вдало доповнює рівномірно розміщене по периметру зображення. Цей товарний знак має просту форму – він вписаний у прямокутник. Близькою за виконанням є емблема Львівської комерційної академії, на якій ідентично центральне зображення (корабель) розміщене на фоні розгорнутої книги й обрамлене текстом. Однак проектні рішення Ю. Кучабського щодо оформлень емблем не є темою нашої статті і потребують майбутнього детального вивчення.

Найширше у збірці представлені пакування та етикетки для виробництв, підпорядкованих Львівському Радянському народному аграрному союзу. Це виробництва харчової промисловості: молочна фірма «Верховина», Львівський Винзавод, Завод Харчопродукт (м. Львів); консервної промисловості: Яворівський овочесушильно-консервний комбінат, Рівненський овочесушильно-консервний завод; текстильної промисловості: Львівська фабрика «Весна», Львівська взуттєва фабрика «Прогрес», шкіргалантерейна фабрика (м. Львів), Виноградівська взуттєва фабрика; фармацевтичної промисловості: Хімфармзавод; хімічної промисловості: завод побутової хімії (м. Ужгород), Міськхімкомбінат (м. Дрогобич).

Для оформлення етикеток молочної продукції фірми «Верховина» характерним є акцент на шрифти, переважна велика частка чистого (білого) тла, часте використання пари кольорів – червоного і синього. У більшості етикеток для цієї фірми інформація та графічні елементи рівномірно розміщені на загальній площі етикетки, окремі оформлення вписані в коло.

Художник був уважним до корпоративного стилю виробництв. Порівняємо етикетки вина Львівського винзаводу та Дубенського харчокомбінату. Для Львівського винного заводу Ю. Кучабський розробив два види етикеток: для «Вермуту десертного» та «Вермуту міцного». Він використав мінімум кольорів (пари червоний-рожевий і синій-блакитний, біле тло, чорний для додаткового тексту) і елементів. Основна увага на шрифт: для «Вермуту десертного» це – вертикально витягнені літери з тонким накресленням штрихів без контрасту і засічок; для «Вермуту міцного» – рукописний шрифт зі звичайною товщиною накреслення, без контрасту; єднальний шрифт підзаголовка (з високим контрастом накреслення штрихів). Для Дубенського харчового комбінату Рівненського обласного управління харчової промисловості етикетки вина виразно відрізняються. Тут автор додає яскраве, кольорове предметне зображення на фоні фруктів і ягід, з якого виготовлений той чи інший вид вина. У межах однієї етикетки, як і в попередньому варіанті, поєднуються тільки декілька кольорів (рожевий-червоний; жовтий-червоний; зелений-червоний; рожевий-фіолетовий), проте завдяки предметному зображенню етикетки здаються різнобарвними. Різницю між оформленнями цих вин помічаємо і

в загальній композиції. Так, для «Вермуту» композиція утримується навколо загальної плями, в якій елементи умовно міцно зв'язані між собою, а для «Вина» Дубенського харчокомбінату композиція більш рівномірно розташована на загальній площі етикетки.

Для етикеток напоїв заводу Харчопродукту м. Львова Кучабський використовує етикетку у формі горизонтального овалу з піднятими догори краями. Він працює з чистими, простими кольорами (червоний, жовтий, зелений, оранжевий та додатково чорний і білий). Умовно композиція поділена на дві рівні горизонтальні частини. Шрифти типові для часу, поширений прийом вивертки. Художник майстерно використовує асоціативне мислення – для «Освіжаючого десертного напою» «свіжий» зелений колір поєднує з білим, що й уособлює свіжість; тоді як етикетка для квасу кольоровою гамою безперечно асоціюється з цим напоєм через червоний фон, жовті та чорні букви. Для етикеток консервної промисловості оформлювач використовує композицію з горизонтальних смужок, на яких розміщено шрифт.

Етикетки текстильної промисловості вирізняються великою кількістю вільного тла та мінімумом інформації. Етикетка «Львівська обласна фірма «Прогрес» так само, як і пакувальний папір для шкіргалантерейної фабрики, складається з двох текстових блоків та загального кольору тла. Для взуттєвої фірми оформлювач додає ще лінійне зображення взуття.

У професійному доробку Ю. Кучабського етикетки для хімічної та фармацевтичної промисловості мають багато подібних рис. Для них характерна велика кількість інформації, закомпонована на невеликій площі етикетки. Митець формує композицію з прямокутних фонових кольорових плям, які здебільша є горизонтальними, іноді ділить її на дві частини за вертикаллю, за принципом «золотого січення» в пропорціях, близьких до співвідношення 2/3 та 1/3; для оформлення етикеток медпрепаратів художник також використовує діагоналі. Кольори переважно холодні: два варіанти етикетки «Глюкози» виконані синім та туркусовим кольорами, з теплими жовтим та оранжевим для назви; подібна колірна гама в етикетці «Розчину Натрію Хлориду» – блакитний для фону та червоний для напису; холодні кольори використані в оформленні етикеток для «Ніковерину», «Новокаїну» та «Келиверину». Проте є окремі

медикаменти, пакування для яких виконані в теплих кольорах – «Гістамін», «Келатрин», «Промедол». Форма всіх етикеток для медпрепаратів – прямокутна, рівномірно заповнена композиційними елементами. Оформленню етикеток для виробів побутової хімії притаманне переважне поєднання жовтого, оранжевого та червоного кольорів із додатковими чорним та білим. Зазвичай художник використовує вивертку для назви і великий контраст між величиною шрифту для назви і додатковим текстом. Більшість збережених у фонді ІДБМР етикеток вписано в прямокутник, проте окремі оформлення мають абрис, відповідний до форми самої продукції. Скажімо, етикетка чорнила має форму симетричного багатокутника, що відповідає тарі, в якій його реалізували; кругла форма крему для взуття відповідає круглій формі самої продукції.

Наступною вагомою нішею ужиткової графіки є розроблені графічним дизайнером запрошення на мистецькі, культурні, наукові та спортивні події. Запрошення, які збережені в ІДБМР і є об'єктом нашого дослідження, датовані 1962–1996 роками. Більшість із них припадає на 1960-ті – початок 1970-тих. Кучабський розробив запрошення на відзначення 120-ліття від дня народження Миколи Лисенка (1962) та 100-ліття з дня смерті Тараса Шевченка (1961), два запрошення на пам'ятну подію до 55-річчя смерті Петра Франка (1996), на виставку графіки І. Соболевої та кераміки Т. Порожняка (1965), на конференцію викладачів технікумів СРСР і НРБ у Львові (1978), на спортивну конференцію, Спартакіаду (1971) та VI кубок Уланова (1973). Усіх їх об'єднує світла кольорова гама, велика кількість білого тла (крім Запрошення на подію пам'яті Шевченка 1961 року). Композиційне рішення запрошень наближене до оформлення деяких книг: стилізований портрет Шевченка є ідентичним (дзеркально відображеним) до портрета з книги «І мене в сім'ї великій» (Львів, 1961). У запрошенні на виставку графіки та кераміки оформлювач застосовує шрифт із характерними засічками у буквах «С» і «О», переосмислений із Нарбутівських шрифтів, використаних в оформленні книг. Також дуже помітний вплив Нарбути в запрошеннях «До 55-річчя смерті Петра Франка» (1996), які візуально подібні до оформлень Кучабським книжкових видань пізнього періоду (1990–2000): «Українські Січові Стрільці», «Василь Кучабський», «Українська Галицька армія». Автор застосовує

ту саму композицію – стилізовану гілку калини, яку бачимо в Нарбута, а також рідкісний у творчості Кучабського стилізований, лінійний портрет. Доповнює це оформлення лінійне зображення літака (стосується постаті Петра Франка) та геральдична лілія, що є символом чесності, відданості, шляхетності.

Суттєве місце в добірці ужиткової графіки Юрія Кучабського займають дизайни рекламних листівок. Їх важко ідентифікувати, адже не всі з них мають посилання на виробництво-замовника, тому ця тема лишатиметься відкритою до наступних досліджень. Найбільше рекламних листівок митець розробив до Виставки передового досвіду в народному господарстві УРСР для «Павільйону Львівського Раднаргоспу», для Львівського заводу кінескопів, Львівського заводу «Металіст». Інші замовники не встановлені. Також є складнощі з датуванням. Знаємо лише окремі дати рекламних листівок: 1961 та 1975 рр.

Виразний стиль оформлення майстер застосовував у рекламних листівках Виставки передового досвіду в народному господарстві УРСР для «Павільйону Львівського Раднаргоспу». У цих проектах Ю. Кучабський проявив себе як талановитий поліграфіст, із досконалим розумінням процесу друку, відображення та накладання кольору, різних технік друку. Він підготував 10 листівок, кожна з яких представляє електротехніку: датчики температури, потенціометри, електронні малогабаритні мости МС1 і МСР1, електронні автоматичні індукційні прилади, термопари поверхневі тощо. Вони виконані дуже яскравими, насиченими кольорами, з мінімальною кількістю виразного тексту шрифтом великого розміру, а найбільш характерною та об'єднувальною рисою є використання фотокопії електроприладу, про який йдеться. Усі композиції динамічні, адже художник застосовує в оформленні – переважно дві-три великі фонові кольорові плями, одна або дві з яких має гострі кути для ілюзії руху.

Близьким за насиченістю є композиції рекламних листівок львівського заводу «Металіст». Ю. Кучабський також застосовує мінімум тексту – лише назву продукції, декілька кольорових фонових плям, принцип діагоналі в композиції. Проте на відміну від попередніх оформлень листівок, зображення предмету реклами тут виконане типовим для художника методом стилізованого спрощення предмету до мінімуму кольорів з основним акцентом на форму.

Ці листівки рекламують віконний кутик, взуттєві рубці двох типорозмірів, засувку натягну, металевий килим та скребок для чистки худоби.

Естетичний смак художник проявив в оформленні реклами для Львівського заводу «Кінескоп». Кучабський розробив шість рекламних листівок, на більшості з яких зображені лампочки. Він поєднує лінійне зображення та силуетні плями, дві третіх площі листівки заповнені темним насиченим кольором, нижня частина здебільша лишається чистою, лише з текстовим блоком. Зображення декоративних лампочок автор розміщує або у верхній частині, або на межі двох плям. Використання темних фонових кольорів (чорний, фіолетовий, насичено блакитний) та світлого (переважно білий як виняток, жовтий, оранжевий, червоний) створює ілюзію того, що зображена лампочка світиться. У порівнянні з попередніми рекламними листівками ця серія значно лаконічніша, композиції статичні, стримані. Основна увага з шрифту переміщена на зображення.

Крім вище проаналізованих, Юрій Кучабський розробив рекламні листівки гравійно-пінного гідрофільтру, цифрового вимірювача температури, телевізора «Електрон», «Пам'ятку водію» і «Пам'ятку пішоходу», видання Львівського університету; галантерейної продукції та іншого.

Друга частина збірки «Пакування та ужиткова графіка» Ю. Кучабського у фонді ІДБМР свідчить про чотири основні пласти проєктів, оформлених ужитковою графікою: торгові знаки, етикетки, запрошення і рекламні листівки. У логотипах він дотримується мінімалістичної стилістики: поєднує пляму й абрєвіатуру компанії, створюючи візуальний образ, що асоціюється з продукцією виробництва. Етикетки поділені за типом промисловості та видами продукції в межах типу. При оформленні етикеток і пакувань харчової промисловості графічний дизайнер дотримується корпоративного стилю та працює з асоціативними рішеннями; для молочних продуктів характерні холодні кольори та білий фон, для напоїв – особлива форма етикетки; в етикетках текстильної промисловості помітно більше вільного тла, менше інформації; тоді як оформлення хімічної та фармацевтичної продукції відрізняється малою площею поверхні і великою кількістю закомпонованої інформації. Бланки запрошень авторства Кучабського виразні

чистим тлом та невеликою кількістю тексту – статичними композиціями, а рекламні листівки – яскраві, насичені кольорами, з динамічними композиціями. Це вкотре свідчить, що Юрій Кучабський умів адаптуватися до вимог як талановитий графічний дизайнер, працюючи з різними завданнями, використовував різні підходи.

Висновки. Наше дослідження присвячене збірці мистецьких творів українського художника Юрія Кучабського, що зберігається в ІДБМР ЛННБ України ім. В. Стефаника. Усі вони є маловідомими і в той же час показовими для візуального мистецтва другої половини ХХ ст. Збірка поділена на дві частини: оформлення книжкової та ужиткової графіки. У кожній із них митець максимально повно проявив свій талант. Для обкладинок художньої літератури, які виконав Ю. Кучабський, характерна лаконічність композиції, з основною увагою на шрифт; для науково-технічної літератури притаманне використання правильних геометричних фігур в оформленні, схильність до горизонталей чи вертикалей у формуванні композиції; для видань сільськогосподарської тематики автор зазвичай використовував предметну мову. Звертаючись до ужиткової графіки, Юрій Кучабський проявив себе у кількох напрямках. Він був автором численних торгових знаків, етикеток, запрошень і рекламних листівок. Працюючи над ними, він використовував прийоми монограм, емблем та комбінований підхід. Саме вони ще раз доводять непересічний талант митця.

1. Биченкова У., Кудінова Н., Соломадіна А. Знак. Українські товарні знаки 1960–1980-х років. Київ : IST Publishing, 2022. 160 с. : іл.

2. Інтерв'ю з Ольгою Кучабською (дружиною) від 15.03.2024. Приватний архів авторки.

3. Костюк С. Фонд образотворчого мистецтва: загальна характеристика. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника* : зб. наук. праць. Львів, 2010. Вип. 2 (18). С. 44–64.

4. Кучабський О. Юрій Кучабський: книжкова графіка : каталог. Львів : Манускрипт, 2010. 33 с.

5. Кучабський Ю. Отець Володимир Кучабський: священник, катехит, науковець, письменник. Львів : Свічадо, 2011. 192 с.

6. Мітченко В. Естетика українського рукописного шрифту. Київ : Грамота, 2007. 208 с.

7. Накази по Львівському училищу прикладного мистецтва ім. І. Труша м. Львів 1966–1998 рр. (№ 143 «а» за 1966 р. ; № 53, 138 за 1967 р. ;

№ 3, 8, 15, 79, 84, 91 за 1968 р. ; № 44, 55 за 1969 р. ; № 172 за 1972 р. ; № 176 за 1978 р. ; № 40 за 1980 р. ; № 75 за 1990 ; № 34 за 1998) // Архів бібліотеки Львівського державного коледжу декоративного і ужиткового мистецтва імені Івана Труша.

8. Тимаревська А. Види логотипів: як вибрати найкращий варіант і використовувати його у брендингу. 2023. 11 серп. URL: <https://blog.depositphotos.com/ua/vydy-logotypiv.html> (дата звернення 10.05.2024).

9. Трудова книжка Ю. Кучабського. Родинний архів художника.

References

1. Bychenkova, U., Kudinova, N. & Solomadina, A. (2022). *Znak. Ukrainiaki tovarni znaky 1960–1980-kh rokiv* [Mark. Ukrainian Trademarks of the 1960s–1980s.]. Kyiv : IST Publishing, 160 p. : il. [in Ukr.].

2. Interviu z Olhoiu Kuchabskoiu (druzhynoiu) vid 15.03.2024. Pryvatnyi arkhiv avtoriky [Interview with Olga Kuchabska. Private archive of the author]. [in Ukr.].

3. Kostiuk, S. (2010). Fond obrazotvorchoho mystetstva: zahalna kharakterystyka [Fund of fine arts: general characteristics]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy imeni V. Stefanyka* : zb. nauk. prats. Lviv, 2 (18), pp. 44–64. [in Ukr.].

4. Kuchabskyi, O. (2010). Yurii Kuchabskyi: knyzhkova hrafiika [Yurii Kuchabskyi: book graphics] : katalog. Lviv : Manuscript, 33 p. [in Ukr.].

5. Kuchabskyi, Yu. (2011). Otets Volodymyr Kuchabskyi: sviashchenyk, katekhyt, naukovets, pysmennyk [Father Volodymyr Kuchabsky: priest, catechist, researcher, writer]. Lviv : Svichado, 192 p. [in Ukr.].

6. Mitchenko, V. (2007). Estetyka ukrainskoho rukopysnoho shryftu [Aesthetics of ukrainian manuscript font]. Kyiv : Hramota, 208 p. [in Ukr.].

7. Nakazy po Lvivskomu uchylshchu prykladnoho mystetstva im. I. Trusha m. Lviv 1966–1998 rr. (N 143 “a” za 1966 r. ; N 53, 138 za 1967 r. ; N 3, 8, 15, 79, 84, 91 za 1968 r. ; N 44, 55 za 1969 r. ; N 172 za 1972 r. ; N 176 za 1978 r. ; N 40 za 1980 r. ; N 75 za 1990 ; N 34 za 1998) [Orders of the Lviv school of applied arts named after I. Trush 1966–1998] // Arkhiv biblioteki Lvivskoho derzhavnogo koledzhu dekoratyvnoho i uzhytkovoho mystetstva imeni Ivana Trusha. [in Ukr.].

8. Timarevska, A. (2023, August 17). Vydy lohotypiv: yak vybraty naikrashiychyi variant i vykorystovuvaty yoho u brendynhu [Types of Logos: How to Choose the Best Option and Use It in Branding] Retrieved from: <https://blog.depositphotos.com/types-of-logos.html> [in Ukr.].

9. Trudova knyzhka Yu. Kuchabskoho. Rodynnyi arkhiv khudozhnyka [Work book of Yu. Kuchabskyi. The artist’s family archive]. [in Ukr.].

Sofiia Korniiichuk, Junior Researcher in Department of Scientific Processing of Visual and Musical Art Works of the Research Institute for Art Library Resources of Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv

Utility graphics of Yurii Kuchabskyi in the funds of Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv

Yurii Kuchabskyi is an Ukrainian artist of the Lviv art milieu of the second half of the 20th – beginning of the 21st century, teacher, scientist, researcher. Today he is an understudied artist. The relevance of the article lies in the lack of scientific study of the artistic work of Yu. Kuchabskyi. The purpose of this study is to reveal the work of Y. Kuchabskyi, stored in the fund of the Institute of Research of Library's Art Resources of Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv: systematization and art history analysis of design projects. Introducing a little-known collection of works into scientific circulation will contribute to filling the empty spots in the history of Ukrainian art of industrial design of the second half of the 20th – beginning of the 21st century. The article presents a brief biography of the artist. The artist's legacy is proposed to be divided into two groups: "Typical covers" and "Packaging and consumer graphics". The main focus is on the design of book covers and trademarks. Publishers and artistic editors with whom the author cooperated were established. For the second group, institutions, factories, productions that used the services of a graphic designer were named. Characteristic features for each subgroup of the artist's design solutions were analyzed and highlighted. A through line in the artist's work that unites all projects has been determined. Summing up, it has been proven that Yu. Kuchabskyi was a professional in the field of industrial design, artistic design, perfectly mastered book printing, the art of typeface, and polygraphy. He took a prominent place in the history of artistic design of book and utility graphics.

Keywords: Yurii Kuchabskyi, book graphics, applied graphics, trademark, type.